

VERSLAG

Vergadering:	701e (476e openbare)
Datum en tijd:	15 april 2016, 10.15 uur
Plaats:	SER-gebouw, Den Haag
Aanwezig:	Baarsma, Berk, De Boer, Buijink, Ten Dam, Van Dijk, Geel, Van Geest, Van Gestel, De Groot, Hartveld, Heerts, Hoogstraaten, Van Holstein, Kuin, Limmen, Maat, Maessen, Nijpels, Passchier, Patijn, Rijnierse, Siertsema, Stevens, Van Straalen, Tasma, Van der Veen, Verhulp, Wesselo, Van Woerkom, Van Wijngaarden
Gast	Van der Heijden
Voorzitter:	Hamer
Secretariaat:	Timmerhuis Dirven (notulist), Van Zaal (secretaresse)

---

1. Opening

De *voorzitter* opent de vergadering.

2. Ingekomen/Verzonden stukken en mededelingen (R/2788, 2789, 2790)

De *voorzitter* heet de leden welkom met een bijzonder woord van welkom voor:

- Mevrouw Geel, per 1 april jl. lid van de raad namens VNO-NCW.
- De heer Busker, eveneens per 1 april jl. lid van de raad namens de FNV. De heer Busker woont de vergadering als toehoorder bij.

De heer Eckhardt is verhinderd.

Voor kennisneming aangenomen worden:

- Het briefadvies *Snel en toegankelijk geschillen oplossen* (R/2788).
- De reactie van de commissies CBM/AOR op het Consultatiedocument Monitoring Commissie Corporate Governance Code (R/2789).
- Het overzicht mededelingen, ontvangen en verzonden publicaties (R/2790).

Deze stukken geven geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.

3. Verslag van de 700^e (475^e openbare vergadering d.d. 18 maart 2016 (R/2791)

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld en geeft verder geen aanleiding tot opmerkingen.

4. Actualiteiten

Geen.

5. Concept Financieel Jaarverslag SER 2015 (R/2786)

Het concept Financieel Jaarverslag SER 2015 wordt unaniem door de raad vastgesteld.

6. Advies TTIP (R/2792)

De *voorzitter* stelt het ontwerpadvies aan de orde. Zij nodigt de voorzitter en secretaris van de commissie van voorbereiding, de heren Van der Heijden respectievelijk Van Riel, plaats te nemen aan de bestuurstafel.

De onderhandelingen tussen de EU en de VS over het Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) leiden op dit moment tot een maatschappelijk breed debat. Mensen maken zich zorgen over onder meer de veiligheid van voedsel, de ondermijning van de democratische besluitvorming en het verlies van banen. Het omvangrijke rapport beschouwt die zorgen, zoekt naar waarborgen voor die zorgen en levert daarmee een bijdrage aan het debat. De SER heeft er na ontvangst van de adviesaanvraag nadrukkelijk voor gekozen om zich niet voor of tegen TTIP uit te spreken. Het advies draagt, zoals gevraagd, bij aan een weloverwogen beoordeling van inhoud en proces van TTIP door het kabinet en het Nederlandse parlement.

Het advies zal na vaststelling door de raad worden doorgeleid c.q. worden overhandigd aan minister Ploumen als bijdrage aan de onderhandelingen die binnenkort zullen worden voortgezet. Spreekster is blij dat sprake is van een unaniem ontwerpadvies.

Toelichting commissievoorzitter:

De heer *Van der Heijden* stelt vast dat de voorzitter al heeft benadrukt wat er niet in het omvangrijke rapport staat, zodat hij zich kan richten op de vraag wat er wel in staat.

Het rapport bevat inderdaad geen standpunt voor of tegen TTIP. Dat kan ook niet, omdat de onderhandelingen nog lopen. De commissie heeft in termen van de heer Bommel 'een denkraam met zeven vensters' opgesteld: zeven uitgangspunten waarmee in een later stadium een concept TTIP-akkoord kan worden beoordeeld.

De commissie heeft bijna een jaar hard gewerkt aan het rapport. Tot op het laatste moment is er overleg geweest tussen de sociale partners in de commissie. Dankzij de enorme inzet van de leden van de commissie is het gelukt om de raad vandaag een unaniem ontwerpadvies voor te kunnen leggen. Hij dankt hen voor hun inzet en voorbeeldige samenwerking, met daarbij de excellente hulp van het secretariaat, de heren Van Riel en Bos.

Wanneer 'hapsnap' kennis wordt genomen van het ontwerpadvies, zou kunnen worden gedacht dat het gaat om lippenstift, servies, pluimvee en remvoeringen van auto's. Die onderwerpen komen inderdaad in het advies voor. Het advies betreft de onderhandelingen tussen de VS en de EU sinds juni 2013 over het handels- en investeringsverdrag TTIP. Wellicht kan eind dit jaar een conceptverdrag worden afgerond.

Het advies biedt zoals gezegd 'een denkraam met zeven vensters', zeven uitgangspunten voor de beoordeling van TTIP:

1. De EU en de VS moeten streven om het globaliseringsproces te richten op het duurzaam vergroten van de maatschappelijke welvaart. TTIP moet zo worden vormgegeven dat ook derde landen er per saldo van kunnen profiteren. Dan draagt TTIP bij aan de vermindering van de mondiale ongelijkheid.
2. Van TTIP wordt verwacht dat het een 'gouden' standaard vestigt voor toekomstig Europees handels- en investeringsbeleid. Het moet de Europese waarden bevorderen, waaronder de bescherming van mensen- en werknemersrechten, milieu, de democratie en de rechtsstaat. De naleving van de fundamentele arbeidsnormen (vrijheid van vakbondsorganisatie, collectief onderhandelen, een verbod op kinderarbeid, dwangarbeid en discriminatie) moet bindend ten grondslag liggen aan het economisch handelen van de EU en al zijn handels- en investeringspartners.

3. Europa moet zijn relatief hoge beschermingsniveau, zowel in wet- en regelgeving als in de overige (beleids-)maatregelen, kunnen handhaven en desgewenst kunnen verhogen.
4. Voor overheden moet in de toekomst voldoende beleidsruimte blijven om de beschermingsniveaus voor mens en milieu op een adequate wijze te kunnen borgen en verbeteren. Tekortkomingen wat betreft Decent Work worden aangepakt en met flankerend beleid worden overgangsproblemen en verdelingseffecten opgepakt.
5. Overheden moeten vrij blijven, om overeenkomstig de eigen voorkeuren, bepaalde diensten van algemeen publiek belang te verklaren.
6. Naast de verankering van mensen- en werknemersrechten in de verdragen zelf is flankerend beleid nodig om de effecten van handels- en investeringsverdragen in goede banen te leiden, zodat zij aan inclusieve groei bijdragen.
7. Om een scherpere inzet van de Tweede Kamer, bedrijfsleven, vakbonden en maatschappelijke organisaties, mede via het publieke debat, te bevorderen is een noodzakelijke voorwaarde dat de onderhandelingen transparant zijn.

Op basis van deze zeven uitgangspunten komt de commissie tot de volgende conclusies:

- Afstemming van regelgeving: Regulering van beschermingsniveaus voor mens en milieu vormt een belangrijk instrument voor het bevorderen van maatschappelijke welvaart. De voorstellen van de Europese Commissie bevatten waarborgen om aantasting van deze beschermingsniveaus te voorkomen. De SER vindt dat deze waarborgen op drie, in het ontwerpadvies beschreven, terreinen kunnen worden versterkt.
- Uitsluiting van publieke diensten: Overheden moeten vrij blijven bepaalde diensten publiek te verklaren. In dit stadium kan worden vastgesteld dat met de onderhandelingsinzet van de EU sprake is van stappen in de door de commissie gewenste richting. Een echte beoordeling op dit punt is echter pas mogelijk op grond van het onderhandelingsresultaat.
- Handel en fundamentele arbeidsnormen: De SER vindt dat de EU en de VS in TTIP moeten vastleggen dat ze handel en investeringen niet zullen bevorderen door een verlaging van standaarden voor milieu, arbeid en gezondheid en veiligheid of door aantasting van de fundamentele arbeidsnormen. Zowel goede materiële als procedurele waarborgen zijn nodig om te zorgen dat de VS en de EU de fundamentele arbeidsnormen en andere belangrijke ILO verdragen, die van belang zijn in het kader van de Decent Work verklaring van de ILO, respecteren, zowel in recht als in de praktijk. De SER pleit verder voor een goed monitoringsmechanisme om deze bepalingen te handhaven. Ook moet er een bindend geschillenbeslechtsmechanisme zijn met een adequate betrokkenheid van sociale partners en de ILO, zodat misstanden aan de orde kunnen worden gesteld.
- Investeringsbescherming en het Investeringshof: de voorstellen van de Europese Commissie voor een nieuw publiek Investeringshof (Investment Court System, ICS) vormen een belangrijke stap in de goede richting om de tekortkomingen van het oude systeem, in het jargon ISDS, te adresseren. Belangrijke elementen zijn de expliciete vermelding van het recht van staten om maatregelen te treffen gericht op de bescherming van mens en milieu. De SER vindt dat het voorgestelde Investeringshof zal op een aantal punten verder moet worden verbeterd om ook echt te kunnen functioneren als een internationale rechterlijke instantie met een publiek en onafhankelijk karakter.
- Maatwerk bij de verlaging van tarieven in verband met dierenwelzijnstandaarden EU: Voor onder meer de agrarische sectoren moet per deelsector worden gekeken naar de gevolgen en moeten passende maatregelen worden genomen, wanneer de verlaging van de invoertarieven in de EU de houdbaarheid van relatief hoge dierenwelzijnstandaarden in de EU ondermijnt.

- Economische effecten TTIP: In het advies is een hoofdstuk gewijd aan de economische effecten van TTIP, waarnaar veel onderzoek is gedaan. Per saldo mogen licht positieve effecten op werkgelegenheid en loonvoet worden verwacht. Daarbij blijft het met het oog op het brede welvaartsbegrip de vraag waar potentiële welvaartswinsten zullen neerslaan: voor afzonderlijke bedrijven en voor bepaalde groepen werknemers kunnen de gevolgen wel negatief uitpakken en ingrijpend zijn. In het advies wordt daarom gepleit voor een goede begeleiding van deze aanpassingsprocessen.

Hiermee heeft spreker in een notendop de inhoud van het omvangrijke ontwerpadvies weergegeven. De commissie hoopt dat een ieder die met dit onderwerp bezig is hiermee zijn/haar voordeel kan doen.

Namens FNV, CNV en VCP: inleiding mevrouw Passchier:

Mevrouw *Passchier* benadrukt vandaag namens de drie vakcentrales een inleiding te kunnen houden over een onderwerp waarover in de samenleving en in de vakbeweging in de afgelopen jaren veel zorgen en debat bestonden.

Zo'n jaar of twee geleden wist nog bijna niemand in Nederland waar de letters TTIP voor stonden. Dat is nu wel anders. En dat komt niet alleen door de uitzendingen van Lubach. Maar ook door de vele vakbondsleden en andere bezorgde burgers, die de straat en de werkvloer op zijn gegaan, met folders en zelfs met houten Trojaanse paarden (in de FNV hebben we echt een heel mooi van sloophout gemaakt exemplaar), om aandacht te vragen voor hun grote zorgen en bezwaren. Een aantal van hen zit vandaag hier op de publieke tribune om goed in de gaten te houden wat wij hier vandaag met elkaar bespreken, en om ons daaraan zo nodig in de toekomst te helpen herinneren.

De zorgen en bezwaren van een groeiend aantal mensen in het land gaan niet over kleine zaken. Lange tijd werden ze weggezet als 'chloorkip-activisten'. Maar inmiddels worden hun rangen versterkt met MKB-ondernemingen en wetenschappers, die de prachtige voorspellingen van 'TTIP-bomen die tot in de hemel zouden groeien' van kritische kanttekeningen voorzien.

Als vakbonden maken wij, samen met onze internationale collega's, ons vooral druk over het karakter van TTIP, als een verdrag dat niet alleen over handel gaat maar ook over investeringen en over afstemming van regelgeving.

Wat gebeurt er dan met onze nationale en Europese beschermingsniveaus? En met onze publieke diensten? En, niet onbelangrijk: met de bescherming van werknemersrechten en fundamentele arbeidsnormen? Wat, als onze bedrijven moeten concurreren met Amerikaanse bedrijven die het niet zo nauw nemen met vakbondsrechten of het verbod van kinderarbeid? Wat verandert daarin door TTIP? Dit zijn geen hypothetische vragen, want op beide terreinen heeft de VS zo her en der wat uit te leggen.

Voor minister Ploumen was de toenemende maatschappelijke onrust over TTIP aanleiding om de SER op 4 mei 2015 advies te vragen. Bij voorkeur moest de SER vóór de zomer van 2015 advies uitbrengen. Werknemers, en wellicht ook werkgevers (maar daar was zij niet bij), hebben de minister wel gewaarschuwd: denk er om, we zijn het echt niet eens met werkgevers over dit onderwerp, verwacht niet van ons dat we een unaniem advies gaan uitbrengen. En nu, nog net geen jaar later, staat dan eindelijk de vaststelling van het advies – als unaniem advies – op de agenda van de Raad. Wat is er in die tussentijd gebeurd?

Wie het advies van dichterbij bekijkt, krijgt al een eerste antwoord: de commissie is niet over één nacht ijs gegaan. Juist vanwege het controversiële karakter van het onderwerp is ervoor gekozen om een stevige analyse te maken van waar TTIP wel en ook waar het niet over gaat. Vervolgens zijn alle relevante maatschappelijke zorgen en bezwaren in kaart gebracht. En is geprobeerd – met de stukken van de Europese Commissie (voor

zover toegankelijk) in de hand – antwoord te geven op de vraag of de onderhandelaars bezig waren te voorzien in waarborgen op die punten. Maar het belangrijkste is, dat we een meetlat hebben ontwikkeld, een set van 7 criteria, waarlangs onderhandelingsinzet en –uitkomsten kunnen worden gelegd om te beoordelen of die tot deugdelijke resultaten leiden.

Daarom zal in het advies geen antwoord worden gevonden op de vraag of TTIP nu goed of fout is. Nog afgezien van de vraag of we het daarover eens zouden zijn geworden, is het ook onmogelijk om dat antwoord nu te geven. Want we zijn aan het schieten op een 'moving target'.

Toen de onderhandelingen over TTIP begonnen zag TTIP er heel anders uit dan nu: inmiddels heeft de maatschappelijke druk ertoe geleid dat er een bindend duurzaamheids hoofdstuk met duidelijke teksten over arbeidsnormen is toegevoegd, dat publieke diensten volgens de Europese Commissie ècht zullen worden uitgesloten en dat ISDS is vervangen door ICS, om maar een paar dingen te noemen. Maar wat ons als vakbonden betreft zijn we er daarmee nog lang niet.

Met de 7 door de SER ontwikkelde criteria in de hand stellen wij vast dat er nog een heleboel huiswerk te doen is door minister Ploumen en mevrouw Malmström en hun Amerikaanse counterparts. En we zullen hen zeker helpen door de nodige maatschappelijke druk op de ketel te houden.

Een paar onderwerpen, die slechts kort door de commissievoorzitter zijn genoemd, wil spreekster hier speciaal noemen.

Minister Ploumen heeft de SER gevraagd speciaal te kijken naar de bescherming van arbeidsnormen. Wij hopen dat ze ons antwoord opvat als aanmoediging om nog een tandje extra bij te zetten. Een bindend hoofdstuk in het verdrag over onder andere arbeidsnormen en 'decent work' is een stap vooruit, maar implementatie en naleving moeten verzekerd zijn. Dat vereist monitoring, bijvoorbeeld door een onafhankelijk secretariaat, en toezicht dat ook kan leiden tot sancties. Zoals de SER zegt: TTIP zou een 'gouden standaard' moeten zetten op het terrein van toezicht en naleving door middel van een geschillenmechanisme 'met tanden', dat dus ook echt kan bijten. Maar wil dit effectief zijn, dan vereist dat partijen die misstanden aan de kaak stellen. Niemand verwacht serieus dat de EU de VS aan de schandpaal zal nagelen wanneer in South Carolina in de auto-industrie vakbondsrechten met voeten worden getreden. Of omgekeerd dat de VS dat zouden doen, indien zich vormen van dwangarbeid voordoen in de landbouw in een EU-lidstaat. Daarom is het cruciaal dat er een handhavings- en geschillenmechanisme wordt ingericht waartoe vakbonden en NGO's rechtstreeks toegang hebben, een instantie die onafhankelijk van regeringen moet kunnen opereren. De SER geeft dit als aandachtspunt mee en roept op erover na te denken hoe die handhavings- en geschillencommissie kan worden ingericht. De EU heeft hier niet veel ervaring mee, maar kan op dit punt iets leren van de VS. De VS heeft namelijk wèl ervaring opgedaan met zo'n aanpak in 'ongelijke' handelsovereenkomsten met veel kleinere Midden-Amerikaanse partijen, maar heeft tot nu toe nog nooit geaccepteerd dat ze zèlf tot de orde kunnen worden geroepen. Dat wordt dus een interessante uitdaging!

Dan een ander, en ook in vakbondskringen zeer gevoelig, onderwerp: investeringsbescherming. In het advies komen uitvoerig alle maatschappelijke zorgen en bezwaren op dit punt aan de orde. Spreekster noemt de belangrijkste:

- eenzijdige bescherming van investeringsbelangen
- geen evenwichtige belangenafweging van private en publieke belangen
- dreiging met hoge schadeclaims
- oneigenlijke druk om regelgeving aan te passen
- geen onafhankelijke rechtspraak.

De Europese Commissie heeft onder grote maatschappelijke druk de oude

ISDS-variant vervangen door ICS, een soort van (internationaal Investerings)hof, en ook een aantal andere voorstellen gedaan om aan de bezwaren tegemoet te komen. De SER zegt terecht dat daarmee nog niet alle problemen zijn opgelost. Zoals ook blijkt uit het ontwerpadvies blijft voor de vakbeweging met name de eenzijdigheid en het gebrek aan evenwichtige belangenafweging een fundamenteel probleem. En we zien eigenlijk geen noodzaak tot zo'n bijzondere vorm van semirechtspraak nu TTIP wordt onderhandeld tussen twee blokken van staten met hoog ontwikkelde rechtssystemen. Tot nu toe lijkt de Europese Commissie gewoon verder te gaan op de ingeslagen weg en heeft zij recent ook in CETA, het verdrag met Canada, het nieuwe ICS geïntroduceerd. Wij zullen onze nationale en Europese politici, met alle normen, opmerkingen en kanttekeningen van de SER, blijven oproepen om fundamentele aanpassingen te eisen, en met name ook in te zetten op meer evenwichtige belangenafweging, in samenhang met de door de SER bepleite instrumenten voor handhaving en naleving van de arbeidsnormen.

Een laatste onderwerp uit het ontwerpadvies: werk en werkgelegenheid. Het SER-advies bevat een uitvoerig hoofdstuk over de mogelijke effecten van TTIP op groei, welvaart en werkgelegenheid. Wij zijn blij dat daarin een veel realistischer beeld wordt geschetst dan de 'roze wolken en gouden bergen' die ons eerder werden voorgespiegeld. Een belangrijke conclusie is, dat er niet alleen maar winnaars kunnen zijn. Voor onze leden in de diverse sectoren die het meest getroffen kunnen worden is essentieel dat meer toegespitst onderzoek gaat plaatsvinden, en dat duidelijker in beeld wordt gebracht welk flankerend beleid nodig is.

Ten slotte, wij zijn een land dat groot is geworden door handel. En er zijn politici geweest die hebben opgeroepen tot meer 'VOC mentaliteit' in Nederland. Spreekster weet zeker dat daarnaar ook in werkgeversland wel eens naar wordt verlangd. Maar niet alle handel die Nederland groot heeft gemaakt was 'eerlijke handel'. Piet Hein was niet alleen zeevaarder op een koopvaardijchip voor de VOC en de WIC, maar kaapte, als het zo uitkwam en soms in opdracht van zijn baas, ook wel eens een koopvaardijchip van een ander land. Onze rijkste patriciërs, die ons prachtige schilderijen hebben nagelaten uit de Gouden Eeuw, waren ook vaak slavenhandelaren. Anno 2016 hebben we een andere mentaliteit nodig. Verantwoordelijk ondernemen, zowel nationaal als grensoverschrijdend, is steeds meer de norm. Vakbonden wereldwijd eisen 'fair globalisation'. Een handels- en investeringsverdrag zal daaraan moeten bijdragen, wil het ook de steun kunnen krijgen van de bevolkingen die er uiteindelijk vóór zullen moeten stemmen.

Open grenzen zijn van levensbelang voor economische ontwikkeling en handel. Het IMF heeft er deze week voor gewaarschuwd dat de recente ontwikkelingen op ons continent, de vluchtelingen crisis en de terroristische aanslagen, in toenemende mate leiden tot druk op het sluiten van de grenzen, nationalisme en xenofobie. Dat vraagt niet alleen om een antwoord in termen van 'law, order and security'.

Er is sprake van toenemende sociale onzekerheid voor velen. Men is terecht boos, boos over het eigen nuluren contract en de eigen ouders zonder thuiszorg, terwijl grootverdieners geen belasting betalen maar hun geld hebben ondergebracht in belastingparadijzen.

De weerstand tegen TTIP, nationaal, Europees, maar ook in de VS, laat zien dat er weinig vertrouwen is onder burgers en werknemers dat zo'n verdrag ook hún belangen zal dienen. Steeds meer mensen zien de EU als een project dat vooral de belangen van het bedrijfsleven dient en lidstaten dwingt tot bezuiniging, flexibilisering en afbraak van sociale zekerheden en de welvaartsstaat. In deze context wordt TTIP vooral gezien als vehikel om multinationals ruim baan te geven en de concurrentie op te voeren ten koste van mens en milieu.

Als de EU en de VS serieus geïnteresseerd zijn in het totstandbrengen van TTIP als een verdrag dat hun beider economische belangen moet dienen en hun geopolitieke positie versterken, dan zullen ze iets ongewoons moeten doen. Ze zullen zich moeten realiseren dat er een wereldwijde businesscase is voor het bevorderen van duurzame én sociale handel, en daarmee voor handelsverdragen die aan de hoogste eisen voldoen. Dat moet burgers en werknemers, en hun representanten in vakbonden en NGO's, het vertrouwen geven dat het beter is om te investeren in open grenzen en vrij verkeer van mensen, goederen en cultuur, en dus ook in handel, dan in het optrekken van stenen muren en ijzeren gordijnen.

De SER, met dit advies, geeft méér dan zomaar een advies; het zet de standaarden waaraan TTIP en andere handelsverdragen moet voldoen. Dat kostte onze SER commissie bijna een jaar, het SER-secretariaat heeft zich een slag in de rondte gewerkt om iedere nieuwe moeilijke vraag (van asbest in remvoeringen tot en met antibiotica in melk) weer gedegen en onderbouwd met nationaal en internationaal onderzoek te beantwoorden. Binnen haar eigen organisatie hadden we twee rondes in ons Ledenparlement nodig om de zaken goed scherp te krijgen. Maar er ligt nu een resultaat waarmee we allemaal gezamenlijk en in eigen kring aan de slag kunnen. Want dit advies is een tussenstand.

En daarom biedt spreekster graag hierbij namens de drie vakcentrales aan de voorzitter van de SER een symbolische meetlat aan. Een meetlat, met de 7 door de SER ontwikkelde criteria erop. Het begint met draagvlak en transparantie en eindigt met duurzame welvaart mondiaal.

De vakcentrales zouden graag zien, dat zij – samen met ons - erop gaat toezien of de komende onderhandelingsrondes over TTIP aan die criteria gaan beantwoorden. De voorzitter krijgt nog een kleiner en handzamer exemplaar om aan minister Ploumen te overhandigen, zodat die ook goed in beeld heeft wat wij van haar verwachten.

Afrondend dankt spreekster de voorzitter en de leden van de commissie voor de prettige samenwerking en het geduld dat ze af en toe moesten opbrengen. Zoals gezegd, heeft het SER-secretariaat een enorme prestatie geleverd in de onderbouwing van dit advies. En ook wil spreekster haar eigen trouwe en lastige kaderleden bedanken, die op enig moment dit onderwerp hoog op onze eigen agenda hebben gezet en ons sindsdien steeds weer met moeilijke vragen hebben bestookt. Spreekster belooft: zij blijven de straat op gaan en lastige vragen stellen. En het is aan de raadsleden, onszelf en de politiek om daarop de juiste antwoorden te geven.

Met applaus geven de raadsleden blijk van hun bijval.

De *voorzitter* neemt de meetlat graag in ontvangst.

Namens VNO-NCW MKB-Nederland en LTO Nederland: inleiding heer De Boer: Voordat hij inhoudelijk op het ontwerpadvies ingaat, dankt de heer *De Boer* de commissievoorzitter, het secretariaat en uiteraard de leden van de commissie voor hun werk. Hoewel de commissieleden het elkaar bijna een jaar lang niet gemakkelijk hebben gemaakt, kan worden vastgesteld dat – net als in een huwelijk – wanneer 'twee stukken schuurpapier lang genoeg tegen elkaar worden gewreven ze vanzelf glad worden'. 'Misschien dat een aantal raadsleden nu denkt dat ze het toch langer vol hadden moeten houden'.

Graag wil spreker over dit bijzondere advies over Transatlantic Trade and Investment Partnership op een drietal punten ingaan:

- Het belang van handelsakkoorden en TTIP
- Het belang van een geïnformeerd debat

- Een beoordeling door werkgever.

Het belang van handelsakkoorden en specifiek TTIP:

De welvaart en werkgelegenheid in Nederland verdienen we al jaar en dag voor een groot deel met handel. Nederland is een handelsland. Met onze sterke en innovatieve industriële en agrarische ondernemingen maar ook in toenemende mate met onze dienstverlening weten we wereldwijd markten te veroveren. De digitale revolutie en de mondialisering zullen dit alleen nog maar versterken. Hierover heeft spreker zeer positieve verwachtingen.

Lagere drempels om over de grens te ondernemen verhogen de welvaart. Die economische logica wordt ook in dit advies onderbouwd. Handel genereert immers inkomen en daarmee welvaart en economische groei: de kern van het businessmodel van Nederland.

Ons land en onze economie zijn zo sterk, mede omdat wij hoge eisen stellen: hoge sociale en duurzame eisen aan onze producten en diensten. Economische groei is alleen maar houdbaar als het duurzaam en inclusief is. Maar andersom is groei ook voorwaarde om duurzaamheid en inclusiviteit te kunnen realiseren. Voor dat laatste staan werkgevers en hierin verschillen zij ook niet met de vakbeweging.

Dit advies laat zien dat we onze hoge Europese standaarden kunnen handhaven. Het advies laat ook zien dat de Verenigde Staten op veel terreinen dezelfde hoge standaarden kennen, soms op andere wijze geborgd. Met een handelsakkoord tussen de Verenigde Staten en Europa kunnen we zoals dit advies zegt een soort 'gouden standaard' zetten in de wereldhandel. Nu kan dat nog. Europa is nu nog een grote markt en een grote economie. Het economisch zwaartepunt in de wereld is echter aan het verschuiven. China zal in 2050 naar verwachting driemaal zo groot zijn als Europa. India tweemaal zo groot. Nu is er nog de kans om de genoemde 'gouden standaard' te zetten.

Op twee punten kan TTIP volgens het ontwerpadvies belangrijke, verdere stappen zetten. In de eerste plaats de vernieuwing van de investeringsbescherming (ICS), waarmee volgens werkgevers een standaard wordt neergezet, die wat ons betreft de basis kan vormen voor andere verdragen. In de tweede plaats zal er met betrekking tot geschillenbeslechting voor arbeids- en duurzaamheidsnormen een stelsel komen dat alle belangen goed en evenwichtig dient.

Nogmaals, werkgevers hechten er daarom aan te zeggen dat TTIP veel strategische betekenis heeft. Nu nog zetten VS en Europa de norm, ook in de richting van de groeiende Aziatische handel.

Het geïnformeerde debat:

Iedereen mag in een debat zijn eigen beelden en emoties hebben. Feiten zijn echter feiten. Dat brengt spreker op het punt van het belang van een geïnformeerd debat. In het ontwerpadvies worden al zorgen en bezwaren over TTIP ontrafeld en bekeken. Zo wordt in het maatschappelijk debat wordt de angst geuit dat als gevolg van TTIP er verlaging van niveaus van bescherming voor mens en milieu op zal treden. Europese normen voor producten zijn gebaseerd op het zogenoemde voorzorgsmotief: zolang risico's niet kunnen worden uitgesloten door wetenschappelijk onderzoek is voorzichtigheid geboden. Amerikaanse normen staan op voorhand meer risico's toe, maar wanneer (achteraf) een product fout blijkt te zijn, is de aansprakelijkheid groter. In het SER-advies worden deze verschillende uitgangspunten ontrafeld. De situatie blijkt niet zo zwart-wit te zijn als soms wordt gevreesd. Op sommige terreinen tolereren de VS weer minder risico's, zoals bij emissienormen voor stikstof of transvetten in voedsel. Liggen de Amerikaanse standaarden op een beduidend lager niveau dan in de EU, dan dient de afweging te worden gemaakt of wederzijdse erkenning wel van toepassing kan

zijn. Europa moet op zichzelf haar hoge beschermingsniveau in wet- en regelgeving voor mens en milieu kunnen handhaven, stelt het voorliggende advies. Het doel van samenwerking op regelgevend gebied dat TTIP nastreeft moet niet zijn om gerechtvaardigde beschermingsniveaus te verlagen, maar om dubbele en tegenstrijdige regelgeving te voorkomen. In dat verband is het belangrijk om op te merken dat voor kwetsbare agrarische sectoren, zoals de vleesproductie, in het akkoord uitzonderingen moeten worden gemaakt voor volledige liberalisatie, omdat de kosten die gepaard gaan met verduurzaming in die markt nog niet terugverdiend kunnen worden. Denk hierbij aan het belangrijke aspect van dierenwelzijn, dat in Europa terecht hoog in het vaandel staat.

Het advies benadrukt nog eens dat — waar beschermingsniveaus wel uiteenlopen — we onze eigen Europese normen kunnen blijven hanteren.

Vele — zo niet alle — zorgen en bezwaren worden in het TTIP-proces geadresseerd door te verwijzen naar de onderhandelingsinzet van de EU of van het kabinet.

De wijze waarop we dit gedaan hebben in dit proces in de SER kan een voorbeeld zijn voor het debat in Nederland, dat te vaak gevoed wordt op basis van beelden en emoties. Alle geledingen in de SER staan in het verdere publieke debat voor de uitdaging om het debat te voeren op basis van de feiten die met het ontwerpadvies op tafel zijn gelegd.

Beoordeling werkgevers:

VNO-NCW, MKB Nederland en LTO Nederland staan positief tegenover de totstandkoming van TTIP. Zij zijn ervan overtuigd dat met de waarborgen die in het SER advies genoemd zijn een in alle opzichten duurzame handelsrelatie en daarmee economische groei gerealiseerd en gegarandeerd kunnen worden.

Met de vakbeweging staan werkgevers voor wat de SER het brede welvaartsbegrip noemt. De triple P: economische groei, die inclusief en duurzaam is. Economische groei is geen doel maar een middel om tot een betere samenleving te komen. Ook met dit advies hebben partijen elkaar kunnen vinden op dit uitgangspunt. Nederlandse bedrijven lopen voorop in de wereld waar het gaat om IMVO. Juist op handelsgebied lopen de belangen van vakbeweging en ondernemingen niet uiteen.

Zoals gezegd, loopt het proces van de onderhandelingen nog. Over circa anderhalve week start de 13^e onderhandelingsronde. Uiteraard geldt dat TTIP pas kan worden beoordeeld, wanneer het onderhandelingsproces is afgerond. Mevrouw Passchier sprak in dit verband terecht over een 'moving target'.

Waar hij al een dankwoord heeft uitgesproken richting voorzitter, secretariaat en de commissie, besluit spreker zijn inleiding met de opmerking dat hij het mooi vindt dat in de SER een (unaniem) advies over TTIP is bereikt.

De raadsleden geven met applaus blijk van hun bijval.

Kroonleden: inleiding heer Van der Veen:

De heer Van der Veen vindt het ontwerpadvies een 'cadeau' voor de SER en zijn voorzitter. Met veel interesse heeft hij kennis genomen van de voorliggende verkenning van TTIP en het ontwikkelde denkraam.

Van de gelegenheid maakt hij gebruik door kort iets te zeggen over het maatschappelijke klimaat en de rol van de SER daarin. De verkenning is een mooi voorbeeld van de vraag hoe daarmee om zou kunnen worden gegaan. Er is sprake van maatschappelijke onrust, recent nog over diverse onderwerpen en TTIP zou zomaar in dat onrustige maatschappelijke klimaat een eigen rol kunnen gaan spelen. Deze onrust draait volgens spreker om onzekerheid. Burgers zijn onzeker over de gevolgen van allerlei beleidsontwikkelingen en over processen van globalisering en vragen zich af wat

dat betekent voor hun bestaanszekerheid. De achtergrond hiervan is dat verwachtingen die burgers hebben misschien gefrustreerd dreigen te worden dan wel dat men onzeker is over überhaupt de houdbaarheid van dergelijke verwachtingen.

Die onrust en onzekerheid uiten zich ook in een versnippering en grote volatiliteit van het politieke klimaat. Het klassieke driestromenland bestaat niet meer en het 'brede midden' wordt steeds minder breed. Ook dit hangt samen met die veranderende maatschappelijke omstandigheden. Juist daarom is volgens spreker deze verkenning zo belangrijk.

We leven in een veranderende wereld, die ons dwingt na te blijven denken over de instituties die we hebben opgericht. Soms moeten we die aanpassen. De heer De Boer heeft hierover zojuist een pleidooi gehouden. Dat mag zo zijn, maar hoe overtuig je al die mensen daarvan, die al die veranderingen op zich af zien komen? Uitleggen helpt. Het geven van de feiten helpt, maar overtuigen zoals we hebben gezien lang niet altijd. Framing van feiten is minstens zo belangrijk.

Daarom zijn bij beleidsveranderingen een duidelijk einddoel en een zekere rust om naar de werking en effecten van beleid te kijken van belang. Zijns inziens kan het sociaal overleg daaraan een bijdrage leveren. Ook van de politiek mogen we helderheid verwachten over de doelen die men nastreeft. Maar in een versnipperd politiek klimaat en in een wereld met een lage organisatiegraad — daarbij denkt spreker niet alleen aan die van vakbonden maar aan organisatiegraad in bredere zin — volstaan reguliere kanalen van sociaal overleg en politieke besluitvorming vaak niet meer. Juist degenen die je zou willen bereiken, bereik je niet of onvoldoende. Dus zijn we gedwongen om andere methoden te zoeken om met burgers in gesprek te gaan en hen te informeren. De ontwikkelingen die spreker in de afgelopen maanden in gemeentelijk land rond het asieldebat heeft gezien, illustreren dat gemeenten dit snel hebben opgepakt. Men gaat snel in gesprek en neemt zorgen van burgers serieus. We zien ook heel snel resultaat daarvan in het pleidooi voor veel duurzamere en kleinschaligere opvang van asielzoekers.

Ook het traditionele sociaal overleg moet zich hierbij volgens spreker aansluiten. De SER doet dat al door veel meer in dialoog te gaan met allerlei maatschappelijke organisaties, naast haar vaste partners. De SER doet dat ook door vaker belangrijke maatschappelijke vraagstukken te verkennen zonder dat er direct een advies uit voortvloeit met richtinggevende aanbevelingen, maar zoals in dit geval door een heel behulpzaam denkraam te bieden voor de beoordeling van ontwikkelingen. Het TTIP-rapport is een nieuwe manier van adviseren door de SER. Het nog in voorbereiding zijnde advies over robotisering en arbeid heeft een vergelijkbaar karakter: ook dit advies poogt een denkraam te bieden.

Dialoog en verkenning zijn echter niet voldoende, de resultaten moeten ook gecommuniceerd worden. Daar ligt volgens spreker misschien nog wel de belangrijkste uitdaging. Het gaat hier niet alleen om communicatie naar de burgers toe, maar ook naar de reguliere media: een verontrustend geframed item is nu eenmaal vaker nieuwswaardiger dan een meer evenwichtig getoonzet onderwerp. Zo had Nieuwsuur vorige week een reportage, die onder de vlag werd gebracht van het failliet van het Nederlandse pensioenstelsel. Je kunt veel van het Nederlandse pensioenstelsel zeggen, hetgeen de SER binnenkort overigens weer zal gaan doen, maar de term failliet verdient het Nederlandse pensioenstelsel niet. Een zo geframede uitzending draagt volgens spreker weinig bij aan een goede maatschappelijke discussie over pensioenen.

Kortom, spreker is blij met dit TTIP-rapport, waarvan hij veel heeft geleerd. Het hierin geboden denkraam is voor iedereen die wil nadenken over de ontwikkelingen heel nuttig. Spreker hoopt dat de SER meer van dit type activiteiten blijft ondernemen en dat sociale partners net als nu blijven meewerken aan een klimaat, waarin men met open

ogen en oren de toekomst tegemoet gaat, met elkaar in overleg blijft en daarbij ook de niet-vertegenwoordigde stemmen, oren en ogen nadrukkelijk blijft betrekken.

De raadsleden geven met een applaus blijk van hun bijval.

Verdere reacties van raadsleden:

De heer *Stevens* noemt de warme bewoordingen van sociale partners over de samenwerking en over het belang van voorliggende unanieme advisering zeer bewonderenswaardig. Dit temeer omdat ook is uitgesproken dat meer sprake is van een inspanningsverplichting dan van een resultaatverplichting. Wij zullen de sociale rechtstaat namelijk moeten blijven verdedigen. Het is van groot belang daarvoor pal te staan. Spreker valt hierin het betoog van mevrouw Passchier nadrukkelijk bij: we zijn er nog niet, maar de bereidheid van partijen om zich hiervoor in te spannen is uitermate belangrijk. Het herhaalde applaus van de raadsleden illustreert dit.

Waar in de bijdragen tot nu toe het accent meer op de economische verhoudingen is gelegd, vindt spreker essentieel in dit doorwrochte ontwerpadvies dat het de basisvoorwaarden creëert die draagvlak geven aan het recht en daarmee aan het maatschappelijke vertrouwen. In het rapport wordt afgestapt van het denken in machtsverhoudingen en wordt gepleit voor een transformatie naar rechtsverhoudingen. Aangevoerd wordt dat we alleen waarborgen voor rechtszekerheid kunnen vinden wanneer we onze eigen 'gouden standaard' behouden. Voor spreker is die 'gouden standaard' het besef dat we in al onze internationale betrekkingen simpelweg moeten willen 'deugen'. Deugzaamheid is een woord dat we in afnemende mate in het jargon van onze samenleving terugvinden. Wanneer sommige zaken niet 'deugen' of 'deugnieten' aan het roer staan, is het noodzakelijk hiertegen gezamenlijke positie te kiezen.

De raadsleden vallen hem hierin met applaus bij.

Reactie commissievoorzitter:

De heer *Van der Heijden* reageert kort op de gehouden inleidingen en overige gegeven reacties.

Spreker sluit zich erbij aan dat het in het kader van het onderwerp TTIP evenals van andere onderwerpen die in SER-verband aan de orde zijn vaak moeilijk is om met emoties in de samenleving om te gaan. Communicatiedeskundigen en -wetenschappers stellen dat het niet helpt om tegenover emoties feiten te plaatsen. Emoties zijn op beelden gebaseerd en beelden kunnen niet met feiten worden bestreden of veranderen. In dat laatste geval moeten er andere beelden tegenover worden geplaatst en kan misschien een dialoog ontstaan. In de samenleving spelen rond het onderwerp TTIP beelden. Spreker benadrukt dat een instantie als de SER het aan zichzelf verplicht is te laten zien dat feiten er wel degelijk toe doen: dat een gedegen rapport kan worden opgesteld, waarin de levende zorgen op een rustige manier kunnen worden bekeken en de voors en tegens kunnen worden beschouwd. Terecht stelt de heer *Stevens* dat we dat ook aan de rechtstaat verplicht zijn.

Verder is belangrijk dat er in het rapport ten minste twee interessante, nieuwe gedachten naar voren worden gebracht, die het waard zijn om voor te houden aan onze collega's in Europa en de VS en door onze minister kunnen worden meegenomen. In de eerste plaats het verhaal over het ICS, de veranderingen die op dit terrein al hebben plaatsgevonden, waarmee volgens de SER verder kan worden gegaan. In de tweede plaats een nieuw geschilbeslechtsingsmechanisme met betrekking tot arbeidsnormen. Ook daarin is in het rapport veel denkkracht gestoken. Het is ook een nieuw en goed onderwerp om in de komende onderhandelingen over TTIP op te pakken.

Verdere opmerkingen:

Waar de heer Van der Heijden erop heeft gewezen dat goede uitleg alleen niet volstaat, vindt mevrouw *Passchier* het minstens zo belangrijk dat wij in dit advies alle zorgen serieus hebben genomen. Dat er wordt geluisterd naar de zorgen in de samenleving, ook als het over 'chloorkippen' gaat en dat partijen met elkaar bekijken of sprake is van een probleem. Zo dat het geval is, moet dat worden benoemd. Zo dat niet het geval is, kan er een goed gesprek over worden gevoerd met elkaar.

De *voorzitter* bevestigt in haar beroep als politicus te hebben geleerd dat alleen het geven van uitleg niet voldoende is.

Afronding bespreking en vaststelling ontwerpadvies:

De *voorzitter* constateert dat er over het ontwerpadvies of over de gehouden inleidingen verder geen vragen of opmerkingen leven bij de raadsleden.

Het voorliggende ontwerpadvies wordt unaniem door de raad vastgesteld.

Bij wijze van dank overhandigt de voorzitter de heer Van der Heijden een cadeau, een kleine materiële blijk van waardering. Ook dankt spreekster de overige commissieleden en het secretariaat voor hun inzet en werk.

In de rondvraag stelt mevrouw *Geel* benieuwd te zijn welke mogelijkheden er voor de SER liggen in het vervolgtraject als het gaat om het creëren van draagvlak en het in gesprek raken met burgers.

De *voorzitter* licht toe dat het advies zo snel mogelijk aan het kabinet zal worden uitgebracht. Afgesproken is dat de informatievoorziening naar de achterbannen verloopt via de werkgevers- en werknemersorganisaties. Vanuit het SER-secretariaat zullen hiervoor wel enkele hulpmiddelen worden meegegeven. Er komt een publieksversie van de bevindingen en een Engelse vertaling van het rapport. Dit laatste is van belang voor het onderhandelingsproces. Andere landen blijken buitengewoon nieuwsgierig te zijn naar dit advies. In overleg met sociale partners zullen voorzitter en secretariaat desgewenst nog extra voorlichting geven.

7. Rondvraag en sluiting

Afscheid heer Wesselo:

De *voorzitter* geeft aan dat de heer Wesselo vanaf november 2014 namens de FNV lid van de raad is. Op interimbasis heeft hij in maart 2014 Linde Gonggrijp als directeur van FNV Zelfstandigen opgevolgd. De zelfstandigen, zowel aan werkgeverszijde als aan werknemerszijde, nemen in het maatschappelijk debat een bijzondere positie in. Ook in veel adviestrajecten is de positie van zelfstandigen/zzp'ers aan de orde. In die hoedanigheid is spreekster de heer Wesselo regelmatig tegengekomen. Zij heeft ervaren dat de heer Wesselo altijd vanuit een oplossingsgerichte houding problemen heeft besproken. In feite in het verlengde van hetgeen is besproken bij de vaststelling van het advies over TTIP. Spreekster dankt de heer Wesselo voor zijn inzet en gaat ervan uit dat ze hem ook in de toekomst zal blijven ontmoeten. Spreekster heeft begrepen dat inmiddels diens opvolging is geregeld en dat daarmee het vrouwelijke karakter van de raad verder in balans komt.

De raadsleden geven met applaus blijk van hun bijval.

De *voorzitter* overhandigt de heer Wesselo een afscheidscadeau, een kleine materiële blijk van waardering.

De heer *Wesselo* dankt de voorzitter voor haar toespraak. Na 1,5 jaar in deze raad voelt hij zich nog geen veteraan. Daarom zal hij kort zijn in bespiegelingen over het verleden. Toch wil hij enkele opmerkingen maken.

In het verleden heeft spreker als werkgever en adviseur veel beziggehouden met innovatie van HR-beleid en de ontwikkeling van de arbeidsmarkt. Vanuit dit perspectief was het een boeiende ervaring om te merken dat veel onderwerpen met betrekking tot de belangenbehartiging van zelfstandigen daarop naadloos aansluiten. Dit vindt hij een belangrijke observatie, omdat het beeld van belangentegenstellingen in zijn ogen onjuist is. Het was een bijzondere periode, omdat de belangenbehartiging van zzp'ers twee jaar geleden een relatieve nichemarkt was, terwijl dit onderwerp nu hoog in de media en in het debat over de arbeidsmarkt staat. Ook dat was uitdagend en leerzaam.

Spreker kan zich aansluiten bij de opmerkingen die bij de behandeling van het ontwerpadvies TTIP zijn gemaakt over beeldvorming, de kracht van framing en de rol van feiten daarin.

Eén van de zaken die hij in de polder heeft ervaren dat zelfstandigen dreigen te worden gedefinieerd als personen die geen werknemer maar ook geen werkgever zijn. In het kader van de framing draait spreker dit zelf om: als zelfstandige is hij beiden en hij voert zijn sociale dialoog met veel plezier aan de keukentafel.

De vraag binnen welke kaders hij die dialoog over zijn arbeidsvoorwaarden, scholing en vangnet voer, zal volgens spreker nog geregeld in de raad terugkomen in de komende jaren. Op dat punt staan we volgens spreker voor een aantal 'kruispunten'.

Hij wenst de raadsleden hierin veel wijsheid, nuance en enige zelfdiscipline toe. Rondom het zzp-onderzoek van IBO is de afgelopen jaren een enorme stapel rapporten uitgebracht. Elk rapport meldt op pagina 1 dat de zzp'er niet bestaat en dat het een diverse groep betreft. Helaas eindigen diezelfde rapporten dan weer wel met conclusies en aanbevelingen over de hele groep. Spreker wenst de raadsleden de wijsheid en nuance toe om steeds voor ogen te houden dat flexibilisering en zelfstandigen twee overlappende, maar qua drijfveren verschillende trends zijn. De zelfdiscipline om iedere keer te bedenken dat de zelfstandige niet alleen het product van fiscaal beleid is. Vooral wenst hij de raadsleden toe dat de 'kruispunten' over 2-3 jaar geen 'rotondes' blijken te zijn geweest, maar 'kruispunten' waarop ook afslagen zijn genomen.

De raadsleden geven opnieuw met applaus blijk van hun bijval.

Rondvraag:

Een vraag van mevrouw Geel over de ondersteuning van de 'landing' van het advies over TTIP is verwerkt in de afronding van de behandeling van het desbetreffende advies.

Van de rondvraag wordt verder geen gebruik gemaakt.

Werklunch:

Na afloop van deze vergadering vindt een werklunch plaats. Paul Dekker (SCP) verzorgt een inleiding over de houding van Nederlanders ten aanzien van Europa, een actueel onderwerp.

De *voorzitter* sluit de (formele) vergadering om 11.35 uur.

8. Uitreiking SER Scriptieprijs

De *voorzitter* gaat over tot uitreiking van de SER Scriptieprijs. Zij nodigt Andrea Forster en Joost de Haan als genomineerden uit om samen met haar achter het sprekersgestoelte plaats te nemen. Een derde genomineerde, Nuria Boot, is helaas verhinderd wegens verblijf in het buitenland voor haar studie.

De voorzitter merkt op dat in veel adviestrajecten en andere activiteiten van de SER talentontwikkeling een centrale plaats inneemt. Vastgesteld kan worden dat een sterke kenniseconomie vraagt om alle beschikbare individuele talenten maximaal te ontplooiën en maatschappelijk in te zetten. Daaraan wil de SER ook zelf graag een bijdrage leveren en dat talent uitdagen. Om die reden is besloten om de SER Scriptieprijs in het leven te roepen. Daarmee wil de SER studierend Nederland een uitdaging bieden.

Dit jaar zijn ongeveer 50 inzendingen ontvangen. De inzendingen verrasten met een hoog niveau, maar ook door de onderwerpkeuze. Op deze wijze wordt een redelijk zicht gekregen op de thema's die nu actueel zijn in masteropleidingen. Opvallend is dat de meeste inzendingen zijn gedaan door studenten arbeidsrecht, sociale wetenschappen en economie. De masterscripties zijn echter buitengewoon divers en bestrijken alle onderwerpen waarmee de SER bezig is.

De jury bestaande uit, de heren De Boer en Heerts en spreekster zelf, heeft, enigszins indachtig het karakter van haar medejuryleden, gekozen voor de beoordelingscriteria originaliteit, beleidsrelevantie, analytisch vermogen en uiteraard leesbaarheid.

De masterscripties van de drie genomineerden voldoen ruimschoots aan deze criteria. Met veel genoegen stelt spreekster daarom de genomineerden voor en vertelt zij kort iets over hun scripties.

De scriptie *Fixing Interbank rates* van Nuria Boot (Econometrics, Universiteit van Amsterdam) gaat over instrumenten als Libor, het rentepercentage dat banken elkaar in rekening brengen wanneer ze geldbedragen aan elkaar lenen. Een actueel onderwerp, ook vanwege de schandalen die het afgelopen decennium aan het licht kwamen. Bij diverse bij het Liborpanel aangesloten banken zou sprake zijn van misleiding bij de dagelijkse vaststelling van de tarieven. Deze zouden soms bewust te hoog of te laag zijn doorgegeven om extra winst te realiseren. Nuria heeft vanuit een theoretisch model gekeken naar deze aspecten.

Kern van de scriptie *Weinig goede of veel slechte contacten?* van Joost de Haan (Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht) is de vraag of laagopgeleide jongeren met een kwetsbare arbeidsmarktpositie hulpbronnen in hun sociale netwerk ontberen (positief sociaal kapitaal) of dat er juist eerder sprake is van negatieve bronnen. Het betreft hier volgens spreekster een relevant debat. Nog niet zolang geleden heeft de raad een gesprek gehad met een aantal allochtone jongeren over hun ervaringen met studie en beroepskeuze. Het gaat hier om een betrekkelijk nieuw onderzoeksveld. De scriptie van Joost heeft relevante inzichten opgeleverd over het functioneren van specifieke groepen op de arbeidsmarkt. De conclusie van de scriptie is dat kwetsbare jongeren niet alleen minder positief sociaal kapitaal, maar ook meer extra belastende, negatieve hulpbronnen hebben. Daarom moet het beleid niet alleen gericht zijn op het bevorderen van positief sociaal kapitaal, maar juist ook op het terugdringen van negatief sociaal kapitaal. Bij dit laatste wordt volgens spreekster te weinig stilgestaan.

Uit de scriptie *A vocational decline?* van Andrea Forster (Social Sciences, Universiteit van Amsterdam) blijkt dat studies in het beroepsonderwijs niet heel veel meer beroepsgericht zijn dan studies in het algemeen onderwijs. Dit wordt altijd wel gedacht. Zo blijkt de studie geneeskunde aan de universiteit net zo beroepsgericht als bijvoorbeeld de mbo-opleidingen voor automonteurs of loodgieters. De scriptie levert nieuwe inzichten op, die een waardevolle onderbouwing zijn voor voorstanders van beroepsonderwijs en praktijkleren, en dat algemeen onderwijs niet per se beter is voor je positie op de arbeidsmarkt. Voor de SER is dit een belangrijk inzicht als het gaat om de veranderingen van banen en daarvoor vereiste vaardigheden en kennis in het kader van zijn werkzaamheden in het adviestraject *Leren in de toekomst*. Andrea richt een appèl tot het onderwijs om aansluiting te zoeken bij de praktijk.

De drie scripties zijn/worden op de SER-website geplaatst.

De prijswinnaar is Andrea Forster. De hoofdprijs bestaat uit 2000 euro. De prijswinnaar mag de raad toespreken en een dagje meelopen met de voorzitter van de SER. De twee andere genomineerden krijgen elk 500 euro.

Mevrouw *Forster* spreekt de raad vervolgens kort toe (in het Engels).

Zij bedankt de jury voor de prijs en de gelegenheid om de raad toe te spreken. Tevens bedankt zij haar supervisor voor zijn begeleiding en enkele van haar vrienden voor hun steun. Betrokkenen wonen de raadsvergadering bij op de publieke tribune.

Zij is vooral blij dat ze de prijs heeft gewonnen omdat het onderwerp van haar thesis ook buiten de universiteit aandacht verdient. De vraag van haar thesis in welke mate beroepsgericht onderwijs de werkkansen beïnvloedt. Moeten we jongeren smalle beroepsgerichte skills leren of is het voor hen beter om een brede en algemene opleiding te krijgen? Twee punten wil zij in dit verband benadrukken.

In de eerste plaats is de hoofdbevinding dat Nederlandse jongeren, die specifieke beroepsgerichte opleidingen hebben genoten, het heel goed doen op de arbeidsmarkt. Zij vinden gemakkelijker werk aan het begin van hun carrière, maar ook later in hun carrière blijken zij nog steeds werk te hebben, net als werkenden die veel bredere opleidingen hebben gekregen. Het geven van een beroepsgerichte opleiding zet jongeren dus op een voordelige positie op de arbeidsmarkt, niet alleen aan de start maar gedurende hun hele carrière.

Zoals al gezegd, kan in de tweede plaats kan worden geconstateerd dat beroepsgerichte skills in alle onderdelen van het onderwijssysteem een plaats hebben, niet alleen in mbo-opleidingen maar ook in bijvoorbeeld universitair onderwijs.

De conclusie is dat in alle opleidingen de beroepsgerichte skills zouden moeten worden versterkt. Ook in het universitair onderwijs is daarvoor nog veel ruimte. Op deze wijze kunnen de werkkansen van jongeren worden vergroot.

Spreekster hoopt dat deze onderwerpen ook aandacht zullen krijgen van beleidsmakers en van professionals die te maken hebben met opleiding en training, omdat deze onderwerpen de kansen van jongeren beïnvloeden.

De raadsleden geven met applaus blijk van hun waardering.

De *voorzitter* dankt Andrea Forster voor haar inleiding. Haar scriptie zal zeker worden betrokken bij de desbetreffende adviestrajecten. Hetzelfde geldt uiteraard voor de scripties van de twee andere genomineerden.

Hiermee beëindigt spreekster ook het informele deel van de raadsvergadering.